

НИЈЕДАН ОД ПОНУЂЕНИХ ОДГОВОРА

Булевар ослобођења 60, Београд

011 4060606, 069 4060606

www.nopo.rs, javnost@nopo.org.rs

ПОСТУПАК ИЗБОРА НА ДАН ОДРЖАВАЊА ИЗБОРА

УВОД

Ако би се избор народних посланика спроводио у складу са предлогом Николе Тулимировића, председника Ниједног од понуђених одговора, који је незванично изложен у наставку овог списка, Србија би водила у свету најнапреднији изборни поступак, заштићен и од поједнаца, и од организованих политичких субјеката.

Разуме се, предлог није савршен. Он може и треба да се мења и допуњава. Постоје потребе које овај предлог не може да оствари, као што је, рецимо, гласање од куће или са посла, помоћу Интернета. Ипак, овде предложени поступак је бољи од свих оних који се данас користе у демократским државама.

У поређењу са постојећим поступком за спровођење избора у Србији, предложени поступак је бржи, делотворнији и безбеднији. Гласач бира на екрану осетљивом на додир, после чега се штампа попуњени гласачки листић, бирач затим проверава да ли су на листићу изабрана листа и изабрани кандидат, па ако јесу, убацује свој пресавијени листић у кутију. Сви гласови се броје и електронски, и ручно.

Огромна предност коју доноси централно електронско бројање гласова је заштита од злоупотреба на бирачким местима. Задржавање олакшаног ручног бројања нас штити од злоупотреба у електронском систему, а спроводива казнена политика у поступак уноси неопходну озбиљност и посвећеност учесника. Идентификацијом грађана пред бирачким одбором онемогућавамо електронски систем да „зна“ ко је за шта гласао, јер машина добија само анонимни избор.

Употреба долепредложеног поступка омогућава да сваки бирач глас истовремено пошаље у два одвојена система и да се та два система међусобно контролишу.

НИЈЕДАН ОД ПОНУЂЕНИХ ОДГОВОРА

Булевар ослобођења 60, Београд
011 4060606, 069 4060606
www.nopo.rs, javnost@nopo.org.rs

ПРЕДНОСТИ И СЛАБОСТИ ВАЖЕЋЕГ ПОСТУПКА

Постојећи поступак спровођења избора има добре стране, које предложени, нови поступак задржава. Најважнији делови су опстанак гласачког листића и начин на који се бирачи идентификују.

Уочљиве слабости постојећег поступка:

1. Изостанак централног бројања гласова и ослањање на непроверене податке из записника бирачких одбора.
2. Постојање неважећих листића, као „идеалног“ места за смештање гласова за нежељене изборне листе, и то без страха од казне. Ово су чланови НОПО-а проверавали увидом у изборни материјал, после избора одржаних 6. маја 2012. године, у Републичкој изборној комисији. Они су тада открили да се међу „неважећим листићима“ налази немали број важећих листића.
3. Могућност да члан бирачког одбора поништи важећи гласачки листић, што је масовна појава, такође уочена у материјалу од 6. маја 2012, а најчешће се чини заокруживањем још једне листе и такође остаје некажњено.
4. Могућност организованог „обарања“ бирачких места на којима резултати нису усклађени са очекивањима обично владајуће већине, затим понављање избора на тим местима уз додатно ангажовање партијске инфраструктуре.
5. Могућност куповине гласова, уз неколико мање или више поузданих начина провере, почевши од фотографисања, оловака у боји, па до оног: „Даћу теби попуњен листић, а ти ћеш мени вратити празан.“.
6. Пошто не постоји провера гласова избројаних на бирачком месту, не могу се применити одговарајуће казнене мере, а пошто се не могу применити казне, не постоји неопходан ниво одговорности и једина нада да ће резултати бити „довољно тачни“ јесу морал и сукобљени интереси у бирачким одборима.

НОВИ ПОСТУПАК – РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Основни задаци оваквог електронског гласања су да понуди могућност гласања за појединачног кандидата, а не само за изборну листу у целини, да реши претходно набројане проблеме и, уопште, да безбедност и прецизност резултата подигне на највиши ниво.

НИЈЕДАН ОД ПОНУЂЕНИХ ОДГОВОРА

Булевар ослобођења 60, Београд

011 4060606, 069 4060606

www.nopo.rs, javnost@nopo.org.rs

Из угла бирача, на бирачком месту се мало мења. Уместо да на хартији заокружује изборну листу за коју жели да гласа, додиром то чини на екрану, бира појединца са већ одабране листе, потом штампани гласачки листић, на коме се налазе једино број тог листића, назив изборне листе и име кандидата (не штампају се називи листа, ни имена оних кандидата за које бирач није гласао), проверава, пресавија и убацује у кутију.

Број листића је јединствен. Састоји се од броја додељеног бирачком месту, коме гласачка машина придружује „јединствени случајни број“ у опсегу нешто ширем од 16 милиона. Визуална репрезентација на листићу користи машински читљив код. Овај број је важан ради утврђивања мотива и узрока уочених неправилности, јер у кутији не сме да се појави гласачки листић са другог бирачког места, као ни „јединствени случајни број“ који није забележен у рачунару.

Заједно са бројем листића, тајни глас бирача се бележи у рачунар, одакле се, по затварању бирачког места, сви убележени гласови прослеђују серверу смештеном у холу Дома Народне скупштине, као енкриптована бинарна датотека.

РТС2 је обавезан да уживо преноси збивања у холу, а право присуства, од почетка дана до коначног објављивања резултата електронског бројања гласова, имају по два овлашћена представника сваке изборне листе и акредитовани представници новинских кућа.

Гласови који пристижу са рачунара на бирачким местима се уписују на уређај за складиштење података (диск), који не дозвољава брисање и измену. На пример, такав уређај се може наћи међу Центера производима. Овде треба напоменути да критеријум за избор произвођача мора да буде међународни углед, али и обртна средства, како би се смањила могућност да уређај затаји зато што је неко примио мито.

На бирачком месту се радијски сигнали блокирају, што онемогућава коришћење мобилних телефона и бежичних мрежа. Чланови бирачких одбора и овлашћени представници изборних листа имају право да проверавају да ли су овакви сигнали блокирани и да ли је блокатор заштићен. Намера предложеног поступка јесте да бирачки одбор гласове броји на миру, без спољних утицаја, у потпуној изолацији. Ако то није остварено, спрега система није безбедна.

НИЈЕДАН ОД ПОНУЂЕНИХ ОДГОВОРА

Булевар ослобођења 60, Београд

011 4060606, 069 4060606

www.nopo.rs, javnost@nopo.org.rs

Употреба видео камера и фотоапарата је забрањена на бирачком месту и основ је за покретање кривичног поступка. Ово се односи и на медије. Видео надзор ће се активирати десет минута по затварању бирачког места. Фиксни хоризонтални угао камере је такав да сочиво не може да „види“ рачунар за гласање, пут до гласачке кутије и гласачку кутију у време кад се гласа. Камера се вертикално позиционира пет минута пре почетка снимања. Пре тога је оборена сочивом ка земљи. Видео надзором руководи МУП.

Од затварања бирачког места, строго је забрањен улазак и напуштање бирачког места, с тим што бирачко место може да се напусти у случају здравствених тегоба или других неодложних разлога. Ако члан бирачког одбора ипак напусти бирачко место, не може да се врати и настави да броји гласове, без обзира на оправданост разлога за напуштање бирачког места.

Укида се забрана блиског сродства чланова бирачког одбора, која је заправо и пре свега служила „обарању“ избора, уз пружање минималне заштите од злоупотреба.

Резултати електронског бројања се објављују збирно, за сва бирачка места заједно, али и појединачно, за свако бирачко место, и јавно се упоређују са записницима из бирачких одбора.

Ако се за бирачко место не поклопе резултати доступног електронског са ручним бројањем гласова, покреће се истрага. Ако се покаже да је грешка у електронском систему, зависно од налаза истраге, избори се могу поновити на спорном, али и на свим осталим бирачким местима. А ако су грешке чинили само чланови бирачког одбора, избори се могу поновити једино на спорном бирачком месту.

Доказана грешка у ручном бројању повлачи да се члановима бирачког одбора, без обзира на исход пуне истраге, ускраћује новчана надокнада за рад на дан избора.

За отклањање грешака и за припрему истраге се формирају специјалне комисије, којима припадају по два стручна лица и по два представника сваке изборне листе, уз именоване посматраче. Ако ни комисијско отварање запечаћеног материјала не доведе до закључка да исход новог ручног бројања не одступа од електронског, на спорном бирачком месту се поништавају избори, а истрагу преузима правосудни орган. Свесно избегавање корекције грешака је кривично дело.

НИЈЕДАН ОД ПОНУЂЕНИХ ОДГОВОРА

Булевар ослобођења 60, Београд
011 4060606, 069 4060606
www.nopo.rs, javnost@nopo.org.rs

По један представник сваке изборне листе у комисији добија примерак записника, по завршетку ручног бројања.

Штампани листићи у ролнама носе жиг. Однос према листићима у ролнама остаје исти као и однос према досадашњим гласачким листићима, у смислу бројања пред отварање и после затварања бирачког места. Уништавање гласачког листића јесте кривично дело.

Рад чланова бирачког одбора се дели у две смене. Стални састав више не постоји, а поступком саветодавно руководи обучени општински службеник. Главна дужност овог службеника јесте да се поступак одвија у складу са истоветним упутством које добијају сви чланови бирачких одбора.

У проширеном, званичном издању, биће више речи о техничким детаљима, који доносе и нове могућности, као што је, рецимо, тајно гласање за слепе и слабовиде.

НОВИ ТРОШКОВИ И УШТЕДЕ

Иако циљ предложеног поступка није да се на изборима уштеди, него да Србија добије поштене изборе, јер успела крађа избора јесте облик државног удара, овај поступак доноси уштеде.

Добро је истаћи уочљиву уштеду, ако ни због чега другог – због нових трошкова, који ће противницима поштених избора послужити као уводници у оспоравање овог предлога, заједно са причом о баки и деки, који, тобоже, нису способни да самостално употребе машину.

Нови трошкови су набавка и одржавање уређаја за гласање, блокирање радијских сигнала и за видео надзор, као и обука за употребу тих уређаја. Дневнице обучених службеника се потиру са надокнадама за председнике бирачких одбора и њихове заменике, који више не постоје.

Једна од уочљивих уштеда је укидање сталног састава бирачког одбора. Ако сада посматрамо изборе одржане 6. маја 2012. године, и ако замислимо да смо тада применили овде предложени поступак, уштеда на одборима би била већа од 200 милиона динара, само током једног дана вишедневног изборног циклуса. Овде се не узимају у рачун ни већински избори у Војводини, ни други круг председничких

НИЈЕДАН ОД ПОНУЂЕНИХ ОДГОВОРА

Булевар ослобођења 60, Београд
011 4060606, 069 4060606
www.nopo.rs, javnost@nopo.org.rs

избора, ни поновљени избори на бирачким местима на којима су претходно били поништени. Морамо имати на уму да постоје одвојени локални избори, ванредни избори и да се при њиховом одржавању такође остварују уштеде.

С В Е С Н О   О Д Б А Ч Е Н Е   П О Т Р Е Б Е

Једна од потреба бирача које су одбачене јесте гласање преко Интернета, јер би се таквим гласањем изгубила горепоменута важна својства „старог система“, као што су тајност гласа, тј. идентификација бирача без простора да електронски систем „зна“ ко и за шта гласа, визуална провера гласа на штампаном листићу, и ручно бројање гласова на листићима, као важна контрола централног, електронског.

Због спречавања куповине гласова и тајности гласања је одбачена и потреба да се, уз гласачке листиће, за све бираче штампа исечак са идентификационим бројем, на основу кога би свако могао и накнадно да провери свој глас преко Интернета.

Ј А В Н И   П О З И В

НОПО моли грађане, што укључује и чланове осталих политичких странака, да пронађу слабе тачке предложеног поступка и да предложе измене и допуне овог модела.